

**PROPAGAREA FASCISMULUI, A RASISMULUI ȘI A XENOFOBIEI,
NEGAREA HOLOCAUSTULUI: MOSTRĂ DE EXCES DE
REGLEMENTARE PENALĂ**

Vitalie STATI

CZU: 343.412:323.14

stativitalie71@gmail.com

La 14.06.2021 a intrat în vigoare Legea nr. 78/2021. Prin această lege, Codul penal a fost completat cu art. 134¹⁸, 134¹⁹ și 176¹. Sub denumirea de încălcare a drepturilor cetățenilor prin propagarea fascismului, a rasismului și a xenofobiei și prin negarea Holocaustului, în art. 176¹ CP RM sunt reunite patru variante-tip de infracțiuni: constituirea, aderarea sau sprijinirea, sub orice formă, a unei organizații cu caracter fascist, rasist sau xenofob (alin. (1)); negarea sau contestarea în public a Holocaustului ori a efectelor acestuia (alin. (2)); confecționarea, vânzarea, răspândirea, deținerea în vederea răspândirii de simboluri fasciste, rasiste ori xenofobe, precum și utilizarea în public a acestora (alin. (3)); promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe sau promovarea cultului persoanelor condamnate definitiv, de către o instanță națională sau internațională, pentru comiterea infracțiunilor contra păcii și securității omenirii sau pentru crime de război și crime contra umanității, prin propagandă, săvârșită prin orice mijloace, în public (alin. (5)). Totodată, alin. (4) al acestui articol conține următoarea prevedere: „Nu constituie infracțiune fapta prevăzută la alin. (3) dacă este săvârșită în interesul artei sau al științei, al cercetării sau al educației”. Art. 134¹⁸ și 134¹⁹ CP RM conțin definiții ale unor noțiuni din art. 176¹ CP RM („organizație cu caracter fascist, rasist sau xenofob”; „simboluri fasciste, rasiste și xenofobe”; „Holocaust”).

Normele penale sus-menționate au ca efect restrângerea libertății de exprimare. Libertatea de exprimare nu este un drept absolut, iar limitarea acesteia este posibilă dacă sunt îndeplinite condițiile fixate în alin. (2) și (3) art. 32, precum și alin. (2) art. 54 din Constituție. În context apare necesitatea de a stabili dacă amendamentele, operate prin Legea nr. 78/2021, îndeplinesc cerințele stabilite în normele constituționale sus-menționate.

Cât privește fapta prevăzută la alin. (2) art. 176¹ CP RM, legiuitorul a dat dovadă de selectivitate, evidențiind o singură formă de genocid și neglijând toate celelalte. Apropos, definiția noțiunii de Holocaust din art. 134¹⁹ CP RM are ca paradigmă definiția de la lit. d) art. 2 al O.U.G. al României nr. 31/2002, cu o singură excepție: legiuitorul autohton nu a preluat ultima parte a definiției din legislația română („[...] De asemenea, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, o parte din populația romă a fost supusă deportării și anihilării”). În același context, menționăm Holodomorul, genocidul armenilor, genocidul comis de Khmerii Roșii etc. Întrebarea care se impune este: corespunde oare selectivitatea din alin. (2) art. 176¹ CP RM însăși ideii, puse la baza acestui articol, de a proteja drepturile omului indiferent de

rasă, naționalitate, origine etnică etc.? Nu este clar de ce în alin. (2) art. 176¹ CP RM doar o formă de genocid este considerată periculoasă socialmente. O astfel de selectivitate nu rezultă nici din Convenția ONU pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, nici din alte acte internaționale. În al doilea rând, ceea ce este mai important, incriminarea faptei de negare sau contestare în public a Holocaustului ori a efectelor acestuia nu se justifică din perspectiva alin. (2) și (3) art. 32, precum și alin. (2) art. 54 din Constituție. Or, această faptă nu presupune *per se*: prejudicierea onoarei, demnității sau a dreptului altei persoane la viziune proprie; atentarea la regimul constituțional; lezarea intereselor securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice etc. În cauza Handyside contra Regatului Unit, CtEDO a statuat că libertatea de exprimare rămâne valabilă și în cazul informațiilor „care ofensează, șochează sau deranjează Statul sau orice categorie a populației” [1]. Așa cum menționează M. Roibu, „sanționarea penală a negării [sau a contestării] unui fapt istoric [...] conduce la crearea unui precedent periculos, în care chiar și negarea existenței divinității ar putea fi sancționată penal” [2, p. 256]. Mai mult, pedeapsa cu închisoare de până la 5 ani, prevăzută în alin. (2) art. 176¹ CP RM, nu se justifică sub aspectul proporționalității incriminării, care decurge din alin. (4) art. 54 al Constituției. De asemenea, incriminarea faptei de negare sau contestare în public a Holocaustului ori a efectelor acestuia nu corespunde principiului *ultima ratio* care presupune că legea penală intervine doar atunci când alte măsuri nu sunt suficiente. O altă carență a alin. (2) art. 176¹ CP RM reiese din interpretarea sistemică a articolului în cauză. În mod concret, deducem că negarea sau contestarea în public a Holocaustului ori a efectelor acestuia constituie infracțiune chiar dacă este săvârșită în interesul artei sau al științei, al cercetării sau al educației.

În alt registru, menirea definițiilor din art. 134¹⁸ CP RM ar trebui să se exprime în asigurarea clarității și previzibilității art. 176¹ CP RM. Însă aceste așteptări se dovedesc a fi exagerate. Astfel, definiția din alin. (2) art. 134¹⁸ CP RM nu conține o listă exhaustivă de simboluri fasciste, rasiste și xenofobe. Conform pct. 68 al HCC nr. 28/2015, „inexistența în lege a unei liste exhaustive a atributelor și simbolurilor naziste, precum și a atributelor și simbolurilor care se aseamănă cu acestea face din dispoziția normativă contestată o reglementare căreia îi lipsește suficienta specificitate”. *Mutatis mutandis*, alin. (2) art. 134¹⁸ CP RM și, implicit, art. 176¹ CP RM se caracterizează prin specificitate insuficientă. Nu este reușită nici definiția noțiunii „idei, concepții sau doctrine fasciste, rasiste sau xenofobe” din alin. (1) art. 134¹⁸ CP RM: „[...] precum ura și violența pe motive etnice, rasiale sau religioase, superioritatea unor rase și inferioritatea altora, antisemitismul, incitarea la xenofobie și extremismul”. Folosirea în această definiție a cuvântului „precum” arată că lista exemplurilor enumerate nu este exhaustivă, ceea ce reprezintă un factor de interpretare extensivă defavorabilă a legii penale. În aceeași definiție se sugerează că incitarea la xenofobie este un exemplu de idei, concepții sau doctrine xenofobe. În acest caz, definiția este circulară, ceea ce implică un viciu de formă al definirii unui concept

prin folosirea autoreferirii. Un alt neajuns este că noțiunea „xenofobie” nu este definită în niciun act normativ. În afară de aceasta, în definiția noțiunii „idei, concepții sau doctrine fasciste, rasiste sau xenofobe” din alin. (1) art. 134¹⁸ CP RM se recurge la termenul „extremism”. Conform art. 1 al Legii nr. 54/2003, prin „extremism” se înțelege „atitudinea, doctrina unor curente politice, care, pe bază de teorii, idei sau opinii extreme, caută, prin măsuri violente sau radicale, să impună programul lor”. Această definiție este neclară și imprevizibilă. În afară de aceasta, din perspectiva alin. (3) art. 32 din Constituție, extremismul nu poate fi interzis dacă nu atentează la regimul constituțional (de exemplu, nu presupune militarea împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova). Or, în *cazul Vajnai contra Ungariei*, CtEDO a statuat: „[...] promovarea potențială a ideologiei totalitare comuniste, oricât de insuportabilă ar putea fi aceasta, nu poate constitui unicul motiv pentru limitarea utilizării unui simbol, în special, a unuia cu mai multe sensuri, prin sancționare penală. Simpla afișare sau folosire a simbolului de către o persoană fizică, inclusiv de către un membru al unui partid politic înregistrat fără a fi cunoscut ca având *ambii totalitare* (evid. ns.), nu poate fi egalată cu o propagandă periculoasă [3].” În fine, noțiunea „ideologie fascistă, rasistă ori xenofobă” din alin. (5) art. 176¹ CP RM nu este definită în niciun act normativ. Ceea ce reprezintă un factor de interpretare extensivă defavorabilă a legii penale. În plus, în HCC nr. 12/2013 se explică: „Ideologiile ar putea să se suprapună, împărtășind anumite idei și principii ce sunt susceptibile interpretării de către politicieni, cercetători și filosofi, fapt ce ar fi excesiv de rigid a cere de la cetățeanul simplu, fapt ce poate provoca litigii judiciare cu tentă filozofică și doctrinară”. Ceea ce demonstrează că alin. (5) art. 176¹ CP RM constituie un exemplu de incriminare excesivă. Per ansamblu, lipsa de claritate și de previzibilitate a art. 176¹ CP RM denotă că persoanele, vizate de acesta, nu vor fi capabile să stabilească caracteristicile esențiale ale actului prohibit în baza prevederilor care îl specifică.

În concluzie, considerăm că art. 134¹⁸, 134¹⁹ și 176¹ CP RM nu îndeplinesc condițiile impuse de art. 32 coroborat cu art. 23 și 54 din Constituție și reprezintă o limitare nejustificată a libertății de exprimare.

Referințe:

1. *Case of Handyside v. the United Kingdom*. [Accesat 20.06.2021] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499>
2. ROIBU, M. *Libertatea de exprimare și limitele ei penale*. București: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-606-18-0288-3.
3. *Case of Vajnai v. Hungary*. [Accesat 20.06.2021] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87404>